

patrimoni

ALBERT ROYO. Universitat de Lleida

EL PATRIMONI PERIODÍSTIC COM A FONT DE RIQUESA I IDIOSINCRÀSIA LOCAL I TERRITORIAL

Segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), una accepció del mot *panorama* al·ludeix a l'«aspecte global d'una qüestió, d'una activitat, d'una època». En referir-nos, per tant, a l'estat de la premsa escrita en català entre mitjan segle XVII i mitjan segle XX ens referim al plantejament d'un estudi panoràmic, una radiografia, una visió que pretén ser –i és– la més àmplia i exhaustiva possible. Això és així en tant que l'objecte d'estudi no és pas menor; ans al contrari, resulta un element cabdal i bàsic –per magnitud editorial i també social– per conèixer i entendre la història del nostre país amb tots els seus accents i en tots els seus aspectes.

Tanmateix, el pas del temps és el pitjor malson dels historiadors atesa la seva tossuderia a desdibuixar i fins i tot eliminar les eines necessàries per recuperar el patrimoni material d'una societat: en aquest cas, la premsa escrita mateixa. Durant dècades s'ha pensat que molta havia desaparegut o s'havia ex-

traviat, adduint raons bèl·liques, socials o de qualsevol altra índole. No obstant això, l'àrdua tasca duta terme en arxius, hemeroteques i altres centres per tots els col·laboradors del present estudi –molt sovint assimilable a la d'una excavació arqueològica– ha permès negar la major i redescobrir una font patrimonial, en molts casos inèdita, d'un valor històric, social i nacional incalculable.

En aquest punt cal aturar-nos per destacar i reconèixer la tasca tan insuperable com massa sovint oblidada dels arxius, hemeroteques, biblioteques, centres de conservació..., i dels seus professionals. Una feina imprescindible per recuperar i divulgar la memòria històrica d'un indret, d'una societat, d'un territori. En el cas que ens ateny, es concreta en la recuperació i la divulgació de gran part d'aquella premsa escrita en el marc cronològic adduït i en un marc històric inestable i rocambolesc en tots els àmbits, com és el del nostre país.

Des d'aquest marc històric i fins avui, l'era tecnològica esdevé el punt diferencial amb més impacte en la societat contemporània. Necessàriament impregna i condiciona també la feina dels i les investigadores i dels i les professionals dels diversos espais de conservació i consulta de fonts. Així, l'element distintiu essencial esdevé la «digitalització»: l'acció i l'efecte de convertir una representació analògica en digital, d'acord novament amb el DIEC. Com és evident, el paper és un instrument de difusió cultural fàcil de corrompre pels agents atmosfèrics, les condicions ambientals i el pas del temps mateix. L'ús i la implantació de la digitalització en el món de la recerca i el patrimoni resulta determinant per guanyar la batalla –i fins i tot la guerra– contra aquests actors tan detestables com freqüentment ineludibles en el nostre camp. A més, la digitalització dona via lliure a la democratització dels arxius i hemeroteques i els seus fons; dit d'una altra manera, garanteix la universalització de l'accés a aquest patrimoni i, cosa més important encara, esdevé l'eina més eficaç, eficient i efectiva per divulgar i connectar amb el públic potencialment interessat a conèixer-lo i indagar-hi. La inexistència d'obstacles espacials i de qualsevol altra naturalesa marca la diferència en aquest sentit.

Amb tot, la voluntat i la iniciativa dels arxius i els seus professionals no sempre concorden amb els recursos humans, materials i econòmics amb què poden comptar per desenvolupar les seves tasques. Això vol dir que, malauradament, a casa nostra la digitalització encara es troba en via d'implantació, i les institucions amb un major abast socioterritorial són les primeres a beneficiar-se dels avenços que suposa. De fet, hi ha municipis i viles del país que actualment encara no compten

Entrada de l'Arxiu Històric de Girona. Font: web de l'arxiu

amb un arxiu local propi i les funcions d'aquest són delegades als ajuntaments o les biblioteques. Què té això de positiu i de negatiu alhora?

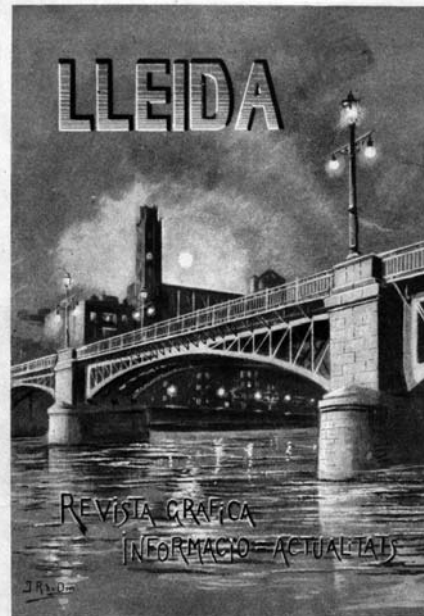
En termes positius, les principals institucions de conservació i divulgació solen comptar amb un fons de premsa històrica voluminós, divers i representatiu d'un territori. Habitualment, això succeeix pels motius al·legats: les institucions més modestes no disposen de les eines necessàries per garantir-ne la correcta preservació i traspassen els seus fons als centres més reeixits. La conservació i difusió en aquests casos queda garantida gràcies a la tasca d'aquests espais i als recursos de què disposen al nostre país. Quant a publicacions periòdiques de tota mena, aquí cal fer esment de la Biblioteca de Catalunya (Barcelona), l'ARCA (Arxiu de Revistes Catalanes Antiques) o la XAC (Xarxa d'Arxius Comarcals) del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, entre d'altres. Els dos darrers són eines digitals que ofereixen la possibilitat de consultar milers de publicacions digitalitzades d'arreu del territori català.

Pel que fa al vessant negatiu de tot plegat, s'assisteix a una centralització patrimonial que tendeix a despollar els pobles i viles més humils d'una part rellevant de la seva idiosincràsia. Aquest fet, explicat favorablement en termes de conservació i gaudi, desnaturalitza la triada societat-territori-patrimoni i dificulta a la gent d'aquestes contrades la possibilitat de conèixer i reconèixer el seu passat més genuí.

És per això que en aquest breu article pretenem posar en valor la funció dels arxius, hemeroteques, biblioteques... més modestes del nostre territori. Sense intenció de treure mèrit a l'enorme tasca desenvolupada per les grans corporacions del país, les quals disposen d'un arsenal de recursos únic, els organismes locals i comarcals malden per fer front a diverses inclemències sovint estructurals. Aquestes són culpables d'intentar obstruir l'esperit vocacional i social inherent a la tasca de conservació i divulgació del patrimoni històric. I és que per trobar les capçaleres de premsa històrica més autèntiques de cada indret i alhora més desconegudes fins a l'actualitat ha estat indispensable trucar a la porta d'aquestes entitats i treballar colze a colze per desempolzar fons que han estat massa temps a l'ombra. En alguns casos, fins i tot es desconeixia l'existència de determinades publicacions referenciades. En altres, més significativament, aquests organismes ni tan sols tenien coneixement de ser-ne dipositaris.

Per sort, Catalunya compta amb una extensa xarxa d'arxius comarcals, si bé les Garrigues i l'Alta Ribagorça no disposen actualment d'aquest servei. Això, a banda d'una excepció inexplicable, evidencia el dèficit infraestructural de la província de Lleida i l'endèmica desconexió socioterritorial que pateix.

Coberta del número 1 de *Lleida* [01/10/1921]. Font: Repositori digital de la Càtedra Màrius Torres de la UdL

Com sigui, aquests centres, de primer ordre en la recopilació del patrimoni periodístic de les viles del seu entorn administratiu, ens han facilitat immensament la tasca. Juntament, i en directa coordinació, trobem els arxius municipals i locals en innombrables poblacions (Bellpuig, Constantí, Esparreguera, Sant Sadurní d'Anoia...), suplits als pobles més petits per l'acció dels ajuntaments (com el d'Almacelles), les biblioteques (com la de Capellades) i altres entitats com per exemple l'Espai Macià de les Borges Blanques o el Centre de la Cultura Catalana de Perpinyà.

En definitiva, la tasca de tots els centres que han col·laborat amb el projecte atenent-nos i facilitant-nos al màxim tota la documentació requerida és la mostra més il·lustrativa del valor incalculable d'aquests espais i del patrimoni que custodien. De fet, esdevé el mesurador principal i evident del bon estat de salut del conjunt dels nostres arxius i hemeroteques. La voluntat vocacional però decidida de vetllar i promocionar el patrimoni històric local i nacional està per sobre de les mancances estructurals i de les situacions excepcionals. Si entenem que aquesta és una eina més per conèixer qui som i on anem podem dotar de major significat la sentència «qui no coneix la seva història, està condemnat a repetir-la».